

1830-1835 İŞKODRA İSYANININ RUMELİ'YE ETKİSİ*

INFLUENCE OF 1830-1835 ISHKODRA REVOLT ON RUMELI

Ahmet EYİCİL **

Süleyman KEKİL ***

Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 07/12/2021 Düzeltme/Revised: 29/12/2021 Kabul/Accepted: 29/12/2021

Araştırma Makalesi/Research Article

Atf / Cite as: Eyicil, A. ve Kekil, S. (2021). 1830-1835 İşkodra İsyanının Rumeli'ye Etkisi. *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 160-176. <https://dx.doi.org/10.52735/bellek.1033382>

ÖZ

Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki 1828 savaşı sonunda yapılan Edirne Antlaşması sırasında Rumeli'de bulunan paşa ve beyler, kendilerinden beklenen desteği vermedi. Edirne'yi on iki bin Rus askeri kuşatmıştı. Rumeli'de İşkodralı Mustafa Paşa kumandasında silahlı 40 bin asker vardı. İşkodralı, verilen talimata uymayarak Rusları arkadan çevirmedi. Böylece Babıali'yle Rumeli paşaları arasında bir güvensizlik ortamı oluştu.

1826'da Asakir-i Mansure kuruldu. Babıali, Rumeli'deki paşaların ve beylerin bu yeni düzene uymasını istedi. Bunun üzerine eskiden beri bağımsız gibi hareket eden bu paşalar ve beyler, Babıali'yi dinlemeyerek 1831'de isyan ettiler. Babıali'de bu isyanı bastırmak üzere sadrazam Mustafa Reşit Paşa'yı Rumeli'ye gönderdi. Reşit paşa, Rumeli'de şımararak devlete karşı isyan etmeyi adet haline getiren İşkodra, Sofya, Pırlepe, Bosna, Evliye-i Selase ve Kegalık paşalarını etkisiz hale getirdi. Böylece Rumeli'de asayiş ve huzur yeniden sağlandı. Ancak Rumeli'deki isyanı Prusya, Avusturya, Fransa, İtalya ve Rusya gibi devletler siyasi çıkarlarına uygun olarak desteklediği için Babıali, isyancıları affetti. Böylece Babıali, isyancılara müsamahakâr ve bağışlayıcı davrandı. İşkodralı Mustafa Paşa, Kapudan Hüseyin Paşa ve diğer paşalar suçlu olmalarına rağmen Avusturya'nın baskısı sonucunda bağışlandı. Babıali'nin hoşgörülü ve bağışlayıcı davranması nedeniyle, 1831 yılında bastırılan isyan Rumeli'de 1835'e kadar devam etti.

Rumeli'deki isyanı Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa, Bağdat valisi Kölemen Davut Paşa, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa dolaylı olarak destekledi. Aslında bunlar Rumeli'deki isyanları destekleyerek yeni düzene karşı olduklarını Babıali'ye duyurmak istediler. Yani bu paşalar ve beyler devleti dinlemeyerek kendi buldukları yerde bağımsızmış gibi hareket ettiler. Ayrıca, Babıali'den ziyade Avrupalı büyük devletlerin yardımlarına

* Bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirmeyen bir çalışmadır.

** Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/Türkiye, ahmeteyicil@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6190-7384

*** Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/Türkiye, suleymankekil46@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4934-6198

güvendiler. Bu tutumlarından dolayı Rumeli’de İşkodralı Mustafa Paşa’nın çıkardığı isyanın yayılmasında etkili oldular. Ayrıca Rumeli’de çıkarılan isyanlara Arnavutlar, Boşnaklar, Sırp, Bulgarlar ve Karadağlılar katıldılar. Rumeli’deki bu uluslar kendi başlarına buyruk olmalarından dolayı isyan adı altında bölgede kargaşa oluşturdular. Rumeli’deki halkın Babıali’ye sadakatsizliğini bilen devletler de bu halkları siyasi çıkarlarına alet ettiler. Babıali’nin otorite boşluğundan ve iç isyanlardan yararlanan Rumeliler, uzun süre devleti iç tehdit olarak meşgul ettiler.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Babıali, Asakir-i Mansure, Rumeli, İşkodra, İşkodralı Mustafa Paşa.

EXTENDED SUMMARY

The Janissary Corps was abolished in 1826 and Asakir-i Mansure was established. Articles on the subject were reported to the states. A copy of these articles was also sent to Bosnia. The Bosnians, unwilling to obey the orders, revolted, declaring that they would stick to the old order and did not recognize the newly established Asakir-i Mansure. In order to suppress the uprisings in Bosnia, Ahmet Efendi and Mukataacı Arif Bey were sent here. The orders regarding the observance of the newly established military order were also conveyed to the Bosnian governor through Mustafa Pasha of Ishkodra, the governor of Alexandria. Although they received orders clearly telling them what to do, the Bosnian governor and Alexandria Mutasarrif did not follow the instructions and rebelled. With the influence of the Shkodra governor, on July 30, 1830, signs of rebellion were seen in Rumelia. These rebellions affected the Rumeli region and Albania.

Since the declaration of the Vaka-i Hayriye, difficulties have been encountered during the establishment of the regular soldiers. There has been turmoil over the war with Russia, which has been going on for two years. The Greek revolt, which began in 1820, lasted until 1830. The measures taken to suppress the Shkodra and Egyptian rebellions cost the state very dearly. Russian soldiers entered Edirne on 22 August 1829 and invaded Kırklareli. When the news of the Russian invasion of these places reached Istanbul, Istanbul demanded that Mustafa Pasha, who was in Vidin, to come to Edirne with his soldiers and shoot the enemy from behind. However, Mustafa Pasha from Ishkodra did not comply with the orders given, and he used these measures taken by the state in his own favor in the later rebellion. In other words, the instructions given by Istanbul were effective in the revolt of Mustafa Pasha from Ishkodra.

The Ishkodra Revolt occupied the Porte administration for eight years. The rebellion that started in Ishkodra in 1826 spread to Rumelia and was suppressed in 1831. The Ishkodra Revolt, which started in Rumelia, spread to large areas due to the authority vacuum during the 1828-1829 Ottoman-Russian War. After the revolt was suppressed, the rebels were subjected to forced resettlement in Istanbul.

When the Russians occupied Edirne, the Sublime Porte wanted a large number of soldiers to be kept between Edirne and Istanbul. For this reason, the soldiers under the command of Mustafa Pasha from Ishkodra, who were on the Vidin side, were ordered to come to Edirne. But when forty thousand soldiers under the command of Karaman Governor Emin Pasha and Skopje Minister Hüsnü Pasha and Vidin Treasurer Ahmet Efendi came between Edirne and Istanbul, Mustafa Pasha from Ishkodra was not asked to come. The Governor of Karaman, Misirli Emin Pasha, was accompanied by Mustafa Pasha from Shkodër in the Rumelian army. The rear of the twelve thousand Russian soldiers who occupied Edirne was surrounded by Ağa Hüseyin Pasha in Shumen. On the right side of the front was Mustafa Pasha from Ishkodra. Russian troops could be dispersed as a result of their attacking the Russian soldiers. However, Mustafa Pasha from Ishkodra did not obey the orders.

After the Treaty of Edirne was signed between Russia and the Ottoman State on September 14, 1829, the Governor of Baghdad, Kölemen Davut, and the Governor of Shkodra, Mustafa Pasha, rebelled and put the state in a difficult situation. Although the Baghdad and Shkodra rebellions were suppressed in a short time, it took a long time to suppress the rebellion of the Egyptian governor Mehmet Ali Pasha. The revolt of Mehmet Ali Pasha in Egypt caused England, France and Russia to interfere in the internal affairs of the Ottoman State.

Before these revolts started, the Ottoman State faced internal and problems. For example, in 1826, the Janissary Corps was abolished and replaced by Asakir-i Mansure. State governors did not want to accept this new order. When the problems between the governors and the Porte could not be resolved, the pashas rebelled against the state. With the intervention of England, France and Russia, the Greek state was established in 1830. Russia evaluated the situation of the Sublime Porte, which was left without a navy and had a weak army due to Asakir-i Mansure, in favor of its interests. For this reason, he declared war on the Ottoman State in 1828. While the Porte was dealing with external threats, Ishkodra and Egypt faced revolt. When the Russian soldiers entered Edirne in 1829, a rebellion started in Ishkodra on the same date. So much so that Mustafa Pasha of Ishkodra, with his army

of forty thousand people under his command, did not fight against the twelve thousand Russian soldiers who occupied Edirne. However, the power and strength of the Russian soldiers were weaker and less than the Ottoman soldiers under the command of Ishkodra. The Pasha not only did not obey the orders, but also rebelled. Because Austrian Chancellor Metternich supported Pasha. Mustafa Pasha, taking courage from this, opposed the new order.

The uprising in Bosnia, Alexandria and Sofia began in 1830. To solve the problem of Ishkodra, armed intervention was intervened and the rebellion was dispersed with the defeat of Prilep on April 20, 1831. Rebels like Kara Feyzi Son and Silahtar Poda were silenced. Although the Ishkodra revolt was suppressed on October 9, 1831, complete security and peace could not be achieved here.

After the rebellion, Mustafa Pasha of Ishkodra and his men were captured, he was pardoned at the request of the Austrian Chancellor Metternich. All the states bordering the Adriatic Sea helped the rebels. Prussia and Austria did not want a strong governor in Ishkodra. Supporting Mehmet Ali Pasha, France helped Mustafa Pasha from Ishkodra in Albania. England, Russia, Prussia, Austria, Greece and Italy supported this revolt under the Eastern question. Supported by foreign powers, the rebels took Rumelia into a ring of fire. Western states wanted to drive the Turks away from the regions within the triangle of Ishkodra, Sofia and Egypt.

Keywords: Ottoman, Babiali, Asakir-i Mansure, Rumelia, Ishkodra, Mustafa Pasha of Ishkodra.

GİRİŞ

Yeniçeri Ocağı 1826'a kaldırıldı ve yerine Asakir-i Mansure kuruldu. Konu ile ilgili gerekli yazılar eyaletlere bildirildi. Bu yazıların bir sureti de Bosna'ya da gönderildi. Bosnalılar verilen emirlere ve yeni düzene uymak istemeyerek eski düzene bağlı kalacaklarını ve yeni kurulan Asakir-i Mansure'yi tanımadıklarını açıkladılar. Bosna'da çıkan ayaklanmaları bastırmak amacıyla Pirlepeli Ahmet Efendi ve Mukataacı Arif Bey Bosna'ya gönderildi. Yeni kurulan askeri düzene uyulması hususunda emirler, İskenderiye mutasarrıfı İşkodralı Mustafa Paşa ile Bosna valisine de bildirildi. Kendilerine açıkça ne yapmaları gerektiğini bildiren emirler ulaşmasına rağmen Bosna valisi ve İskenderiye mutasarrıfı talimatlara uymayarak isyan etti. İşkodra mutasarrıfının etkisi ile 30 Temmuz 1830'da Rumeli'de isyan işaretleri görüldü. Bu isyanlar Rumeli bölgesini ve Arnavutluk'u etkiledi.

Vaka-i Hayriye'nin ilan edildiği tarihten beri nizamiye askerlerinin kurulması sırasında iç işlerinde güçlüklerle karşılaşıldı. Rusya ile iki yıldan beri süre gelen savaş sorununda kargaşa oluştu. 1820'de başlayan Yunan isyanı 1830'a kadar sürdü, İşkodra ve Mısır isyanlarını bastırmak için alınan tedbirler devlete çok pahalıya mal oldu. Rus askeri, 22 Ağustos 1829'da Edirne'ye girdi ve Kırklareli tarafını istila etti. Rusların buraları işgali haberi İstanbul'a ulaşınca Babiali, Vidin'de bulunan İşkodralı Mustafa Paşa'nın askeriyle birlikte Edirne'ye gelmesini ve düşmanı arkadan vurmasını istedi. Ancak İşkodralı Mustafa Paşa verilen emirlere uymadığı gibi, daha sonra çıkaracağı isyanda devletin aldığı bu tedbirleri kendi lehine kullandı. Diğer bir ifade ile Babiali'nin verdiği talimatlar, İşkodralı Mustafa Paşa'nın isyan çıkarmasında etkili oldu.

İşkodra İsyanı, Babiali'yi sekiz yıl meşgul etti. 1826'da İşkodra'da başlayan isyan Rumeli'ye yayıldı ve 1831'de bastırıldı. Başta İşkodralı Mustafa Paşa olmakla beraber Kegalık Paşaları¹ da isyana katıldı. Ayaklanmayı Arnavutlar, Boşnaklar, Sırlar, Bulgar ve Karadağlılar destekledi. Avrupalı devletlerden Prusya, Avusturya, Fransa, Rusya ve İtalya isyancıların yanında yer aldı. Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa, Bağdat Valisi Kölemen Davut Paşa ve Mısır Valisi Mehmet Ali Paşalar da Babiali'ye karşı isyan etti. Rumeli'de başlayan İşkodra İsyanı, 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı sırasında ortaya çıkan otorite boşluğu nedeniyle geniş alanlara yayıldı. Bu nedenle de asileri susturmak çok zor oldu. İsyandan bastırıldıktan sonra asiler İstanbul'da zorunlu iskâna tabi tutuldu ve gerektiğinde bunlara yeni görevler verildi.

¹ Kegalık Paşaları: Ohri, Elbasan, Dukakin, Pirizren ve Üsküp mutasarrıflıklarını ifade etmektedir.

Ruslar Edirne'yi işgal edince Babıâli, Edirne ile İstanbul arasında fazla miktarda asker bulundurulmasını istedi. Bu nedenle Vidin tarafında bulunan İşkodralı Mustafa Paşa'nın kumandasındaki askerlerin Edirne tarafına gelmesi istendi. Fakat Karaman Valisi Emin Paşa ve Üsküp Nazırı Hüsnü Paşa ve Vidin Defterdarı Ahmet Efendi kumandasında kırk bin asker Edirne ile İstanbul arasına gelince, İşkodralı Mustafa Paşa'nın gelmesi istenmedi. Çünkü Karaman Valisi Mısırlı Emin Paşa, Rumeli ordusunda İşkodralı Mustafa Paşa'nın refakatindeydi. Rus savaşı sırasında Mısırlı Emin Paşa da beklenen hizmeti veremedi. Bu nedenle Babıâli, Karaman'ı, Konya Eyaletine çevirdi. Karaman şehrini de Adana'ya bağladı. Adana eyaletinin başına da 28 Aralık 1829'da Esat Paşa'yı tayin etti.

Edirne'yi işgal eden on iki bin Rus askerinin arka cephesi Şumnu'da bulunan Ağa Hüseyin Paşa tarafından sarılmıştı. Cephenin sağ tarafında İşkodralı Mustafa Paşa yer almıştı. Bunların Rus askerlerine hücum etmesi sonucunda Rus birlikleri dağıtılabildi. Ancak İşkodralı Mustafa Paşa verilen emirlere uymadı.

Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 14 Eylül 1829'da Edirne Anlaşması yapıldıktan sonra Bağdat Valisi Kölemen Davut ve İşkodra Valisi Mustafa Paşa isyan ederek devleti güç duruma soktular. Bağdat ve İşkodra isyanları kısa sürede bastırılmasına rağmen bu isyanları destekleyen Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı bastırılmadı. Bu isyanlar İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına sebep oldu.

1. İşkodra

İşkodra, Arnavutluk'un önemli şehirlerinden birisi olup Rumeli Eyaleti'nde İskenderiye Vilayetinin merkezi idi.² İşkodra, İşkodra Gölü'nün kenarında ve Drina nehri kıyısında yer almaktadır. Rumeli'nin kuzeyinde bulunan İşkodra'nın kuzeyinde Karadağ, doğusunda Kosova, güneyinde Manastır, batısında ise Adriyatik denizi bulunmaktadır. İşkodra'nın sancakları İşkodra ve Dıraç'tı. Bu şehrin toplam nüfusu kırk bir bin idi. Bunların üçte ikisi Müslüman üçte biri ise Katolik'ti. İşkodra sanayi ve kültür merkezi idi.³ Aynı zamanda İşkodra verimli arazileri nedeniyle bölgenin beslenme kaynağıydı.

İşkodra şehri, Makedonya hükümdarı Philip'in oğlu Büyük İskender tarafından kuruldu. İşkodra'da bir süre Sırp'ların ve Venedik Cumhuriyeti'nin idaresi etkili oldu. Nihayet İşkodra, II. Mehmet döneminde Osmanlı hâkimiyetine girdi ve burası bir sancak haline getirildi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ise Rumeli eyaletine bağlandı⁴. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren İşkodra şehri, belirli aristokrat ailelerin iktidar mücadelelerinin yeri oldu ve Beyoğulları, Çavuşoğulları ailelerinde sonra Buşatlılar'ın idaresine geçti.⁵ Bir müddet sonra Şehir, Arnavut Buşatlı ailesinin merkezi oldu. Zamanla problem olması nedeniyle Osmanlı Devleti, Buşatlı ailesini 1831'de İşkodra'dan çıkardı.⁶ Buşatlar bölgeden çıkarılırsa da Babıâli'ye saygılı davrandılar. Bu arada Buşatlıların toplu olarak Müslüman olmaları Arnavutlar arasında da önemli görev almalarına neden oldu.⁷ Buna rağmen Arnavutlar dolduruşa gelerek isyan etmek suretiyle Karadağ ve Avusturya'nın siyasi amaçlarına hizmet ettiler.

XVIII. yüzyıl başlarında İşkodra, Karadağ ve Sırbistan Babıâli'nin hâkimiyetinde idi. Buralarda siyasi faaliyetlerde bulunan her devletin amacı farklıydı. Rusya, Avusturya ve Macaristan'ın çıkarları çatışmaktaydı. Ayrıca bölgede İtalya'nın da hâkimiyet mücadelesi

² Aydın Ayhan, *Rumeli ve Akdeniz Adalarında Türk Varlığı*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2013, s. 241.

³ Ahmet Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939*, Altınordu Yayınları, Ankara 2020, s. 176; Ahmet Eyicil, "İşkodra İsyanı", *Yeni Türkiye* 68, *Rumeli Balkanlar Özel Sayısı-III*, Mart Haziran 2015, s. 2944-2946; Machiel Kiel, "İşkodra", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul, s. 433.

⁴ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2945.

⁵ Mustafa Gençoğlu, "İşkodra Vilayetinin İdari Taksimatı ve Yapısı (1867/ 1868- 1908)", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 3, s. 260.

⁶ Machiel Kiel, "İşkodra", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul, s. 433-434.

⁷ M. Gençoğlu, "İşkodra Vilayetinin İdari...", s. 260.

vardı. Devletler siyasi amaçlarına ulaşmak için farklı politikalar takip etti. Rusya, Sırbistan ve Karadağ'a destek vererek güneyde Slav birliğini kurmak istedi. İtalya, siyasi yönden İşkodra'ya sahip olmak istiyordu. Bu arada İtalya, sosyal yardım kampanyaları ve okullar açtırarak İşkodra'da nüfuz sahibi oldu. İtalya'nın yanı sıra Avusturya da Doğu Siyaseti adı altında dağlık arazide yer alan İşkodra'da kiliseler yaptırdı. Avusturya, Katolik Arnavutlardan yetiştirilen papaz ve piskoposların maaşlarını ödedi. İtalya, İşkodra'yı eğitim ve sosyal yardımlar ile elde etmek isterken, Avusturya ise dini yollarla onları siyasi çıkarlarına alet etti. Üç devletin yanı sıra dağlık bir arazide yer alan Karadağ, geçimini sağlamak için tarıma elverişli yerler aradı. Bu amacına ulaşabileceği yerlerden biri İşkodra idi. İşkodra, siyasal, kültürel ve askeri bakımından çok önemli olmakla birlikte Karadağ'a yapılacak bir harekâtın üssü konumundaydı. İşkodra, Rusya, İtalya Avusturya ve Macaristan, için ne kadar önemli ise Osmanlı Devleti için de o kadar önemliydi. Bu nedenle Osmanlı Devleti, İşkodra'ya Babıali'ye bağlı vezirler atadı.⁸ Zira buraları yerli yöneticiler tarafından idare edemez olmuştu.

2. İşkodra İsyanının Genişlemesi

İskenderiye Mutasarrıfı İşkodralı Mustafa Paşa, 1825'te Babıali'den bazı isteklerde bulundu. Bu isteklerden biri Dukakin sancağının uhdesine verilmesiydi. Ancak bu istekleri Babıali tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine İşkodralı Mustafa Paşa, Vidin muhafızlığının uhdesine verilmesini, Kegalık paşalarının maiyetine memur edilmesini ve kumandasına on bin asker gönderilmesini istedi. Ayrıca Bosna Eyaleti'nden yirmi bin asker istedi. İşkodralı Mustafa Paşa'nın Kegalık paşalarını kumandasına almaktaki amacı, Üsküp Nazırı Hıfzı Paşa'ya karşı üstünlük sağlamaktı. Bu talepleri de Babıali tarafından kabul edilmedi. Çünkü Kegalık paşaları ihtiyaç duyulan yerlerin muhafazasına memur edildi. Onların yerini değiştirmek Babıali'nin sıkıntı yaşamamasına neden olabilirdi. Vidin muhafızlığı ve ilave asker uhdesine verilirse onun rahat durmayacağını anlaşıldı. Bu nedenle Osmanlı Devleti, İşkodralı Mustafa Paşa'yı uyararak gereksiz konularla ilgilenmemesini ve işleriyle meşgul olması bildirdi.⁹ Aslında Babıali İşkodra isyanı büyümeden bastırabilirdi. Fakat merkez yabancı devletlerin etkisi altında idi.

İşkodralı Mustafa Paşa'nın isteklerini üst düzeyde yer alan yöneticilere bildirmesi gerekirken padişaha bildirmesi ve sefere çıkmaya memur edilmediği halde yanında fazla askeri bulundurması hoş karşılanmadı. Osmanlı Rus savaşı, Edirne antlaşması ile neticelendikten sonra II. Mahmut ıslahat girişiminde bulundu ve bu ıslahatların yürütülmesini sağlamak için de bazı görevlendirmeler yaptı. Arnavutluk, ıslahat girişimlerinin yapılması gereken yerler arasındaydı. II. Mahmut, Arnavutluk'ta ıslahat yapması için Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'yı görevlendirdi. Mustafa Reşit Paşa, Arnavutluk'ta Nizamiye taburlarını kurdu. Ancak bu düzenlemeye karşı olanlar harekete geçti. Mustafa Reşit Paşa, bölgenin bütün idari yapısını temelden almayı ve gerekli düzenlemeyi de yapmak istedi. II. Mahmut, olası isyan faaliyetlerini önlemek için Rumeli eyaletini ve Evliye-i Selase (Elbasan, Ohri ve Dukakin) sancaklarını da Mustafa Reşit Paşa'nın uhdesine verdi. Mustafa Reşit Paşa'nın çalışmalarından İşkodralı Mustafa Paşa rahatsız oldu. İşkodralı Mustafa Paşa, bu rahatsızlığını göstermek istedi. Kegalık ve Bosna taraflarına yazılar göndererek onları ayaklanmaya davet etti. Mustafa Reşit Paşa'nın Arnavutluk'ta yaptığı yeni düzenlemeler, Arnavutluk'ta bulunan paşaların da işine gelmediğinde İşkodra'da isyan çıktı. 1830'da İşkodralı Mustafa Paşa, İşkodra'da güvenliği sağlamak adına harekete geçti. Bu arada İşkodralı Mustafa Paşa, Babıali'nin gönderdiği Arnavutluk nizamnamesi ile Toskalık'ta ıslahat yapılacağını ve buna karşı olduğunu çevresindekilere anlattı.¹⁰ Yani İşkodralı, yeni düzene karşı çıkıyordu.

İşkodra'da zamanla çeşitli nedenlerle isyan hareketleri baş gösterdi. Bu nedenle İşkodra isyanına karşı gerekli önlemler alındı. Mustafa Reşit Paşa kumandanlığında asker Edirne'den

⁸ A. Eyicil, *İşkodra İsyanı...*, s. 2945.

⁹ BOA, *HAT*. 418/21648-A.

¹⁰ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s.180; A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2945.

Toskalık'a kadar bölgeyi eşkıyadan temizledi. Daha sonra Kegalık'a giderek bölgedeki isyancıları etkisiz hale getirdi.¹¹

İsyanı sona erdirmek kolay değildi. Bu nedenle Yanya ve Perun'a beş tabur asker gönderildi. Manastır'da asker toplamak uzun sürünce Yanya'da bulunan taburlardan birinin isyancılar üzerine sevki istendi. Ancak İşkodralının Üsküp'e gitmesi ile isyanın seyri değişti. Bunun üzerine yönetimde yeni kadrolaşma sağlandı. Kürt Yusuf Ağa, Köprülü'ye gönderildi. Köprülü Emin Ağa ve Manastır eski kaymakamı Behrem Ağa'ya yetkiler verildi. Emin Ağa'ya bağlı olan birlikler İşkodralı Mustafa Paşa'nın birliklerine katıldı.¹²

Osmanlı Devleti, 1831'de İşkodra isyanını bastırmaya çalışırken İşkodralı Mustafa Paşa firar etti ve adamları kaçtı.¹³ Ayrıca Mısır valisine güvenilmediğinden İskenderiye limanına gemiler gönderildi.¹⁴ İşkodralı Mustafa Paşa'nın ve adamlarının kaçması Boşnakları olumsuz yönde etkiledi.¹⁵

Arnavutluk ve Toskalık ile ilgili 1831'de görüşmeler yapıldı. Bu görüşmede Ferik Ahmet Paşa da yer aldı.¹⁶ Görüşmeye katılmak için Timurhisar, Zihne, Biravuşta ve Toprak ayanları Babıali'ye geldi. Drama nazırı ile Kavala ayanı birer temsilci gönderdi. Toplantıya katılanlara toplumun istikrarını sağlamak gerektiği ifade edildi. İsyanı önlemek için ihtiyaç duyulan askerin temini konuşuldu. Hazinesdar İsmail Bey, Siroz ve bazı yerlerde güvenliğin sağlandığını ve fakir halkın güvenliği konusunda endişeleri olduğunu bildirdi. Ayrıca İskenderiye'ye gelen ayan, halkı isyana teşvik etti. Rumeli tarafından gönderilen askere güvenilmiyordu. Bu nedenle asayiş ve huzuru sağlamak için Asakir-i Mansure'den iki tabur asker gönderildi.¹⁷

Siroz müdürü Yakup Paşa'nın çalışmaları önemli idi. Yakup Paşa, Sofya'da memur olan Petriç kazası ayanı İbrahim Bey'i, Kara Feyzi Bey'in yanına isyanı destekleyen biri gibi gönderdi. İbrahim Bey'in gözlemlerine göre kaza halkı, İşkodralı Mustafa Paşa'nın yanında yer alıyordu. Bu faaliyetler devam ederken şüpheli bulunan ayan vekili Mehmet ve Molla Ali tutuklandı. Gelişmeler Timur kazası ayanı Ali Bey'e haber verildi.¹⁸ Aslında bu isyancılar büyümeden ortadan kaldırılmıyordu. Fakat Babıali bu sert tedbirleri alamadı.

Ayan vekillerin yanı sıra bazı kazaların yöneticileri de isyan hareketine destek vermekteydi. Mesela 1831'de Petriç kazası halkı 400 askerle İşkodra isyanına yardımda bulundu. Petriç kazası ayanı İbrahim Bey, halkın isyana katılmasına engel olamadı. Babıali, İbrahim Bey aracılığıyla ayaklanmaları önlemeye çalıştı fakat başarılı olamadı. Bunun üzerine Timur kazası ayanı olan Ali Bey, Petriç kazasına gönderildi. Mustafa Ağa da maiyetindeki askerlerle Petriç'e komutan olarak atandı. Ali Bey ve Mustafa Ağa buradaki gelişmelerin takip etti ise de başarılı olamadı. Bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamak için gönderilen zahire ve lojistik malzeme isyancıların eline geçti.¹⁹

Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, 1831'de sadarete gönderdiği yazıda Arnavutluk'ta çıkan isyan nedeniyle huzur ve asayişin kalmadığını bildirdi. Mısır valisinin uyarılarını dikkate alan Babıali, Rumeli'de huzur asayişini sağlamak için yeni düzenlemelerde bulundu. Önce Ohri, Elbasan ve İskenderiye sancaklarını İşkodralı Mustafa Paşa'nın idaresinden aldı. İşkodralı Mustafa Paşa, Babıali'nin bu uygulamasına karşı çıkarak isyana kalkıştı. Babıali, İşkodralı

¹¹ BOA, HAT. 419/21687.

¹² BOA, HAT. 433/21978, H. 1246.

¹³ BOA, HAT. 417/21592.

¹⁴ BOA, HAT. 417/21589.

¹⁵ BOA, HAT. 417/21592.

¹⁶ BOA, HAT. 417/21603.

¹⁷ BOA, HAT. 405/21177.

¹⁸ BOA, HAT. 419/21684.

¹⁹ BOA, HAT. 419/21685.

Mustafa Paşa'nın faaliyetlerine karşı sahillerde tedbirler aldı. İşkodra sahillere yakın olan Dıraç iskelesini korunması için asker gönderdi. İskelede yaşayanların ihtiyaçlarının karşıladı ve güvenliği sağlamak için görevlileri değiştirdi.²⁰

Mehmet Ali Paşa bir yandan Rumeli isyanlarını hatırlatırken kendisinin de Musır'da isyan ettiğini unuttuyordu. Yanı Babıali ikiyüzlü davranan paşalarına karşı yaptırım gücüne sahip değildi. Çünkü Babıali'deki akıl almaz entrikalar valileri cesaretlendiriyordu.

Arnavutluk'ta meydana gelen isyanı, Bulgarlar ve Mısır valisi Mehmet Ali Paşa destekledi. Babıali, İşkodra isyanını, Mehmet Ali Paşa'nın desteklediğini biliyordu fakat önleyemiyordu. Mısır'ın İskenderiye Rus konsolosu Duhamil, Mehmet Ali Paşa'nın isyancıları maddi olarak desteklediğini bildirdi. Duhamil, Mehmet Ali'nin isyancılara yardımcı olmakla hem kendisine hem de Babıali'ye zarar verdiğini anlattı. Duhamil, Mehmet Ali Paşa'nın isyancılara maddi destek verdiğini İşkodralı Mustafa Paşa tarafından gönderilen mektuplarla açıkladı. Bu mektupları Mehmet Ali Paşa Duhamil'e göstermişti.²¹

Mısır Valisinin, Arnavutlara belli bir miktarda para vermekle bunların isyana katıldıkları konusunda bilgiler bulunmaktadır. Mısır valisi her ne kadar Arnavutluk'ta çıkan isyanlara desteği olmadığını söylese de, söz konusu olan valinin Taflaboz'a 500 kuruş aylık verdiği bilinmektedir. Rusya konsolosunun dediği gibi Mısır valisi, İşkodra'dan firar eden beyleri Mısır'da korumakta ve böylece isyanı desteklemektedir.²²

Vidin muhafızı Ali Paşa 1832'de, İşkodralı Mustafa Paşa'nın adamları ile birlikte Köprülü'den İşkodra'ya kaçtıklarını bildirdi. Bundan sonra Mustafa Paşa teslim oldu ve Babıali'nin talimatlarına uydu. II. Mahmut, İşkodra Paşalığının güçlenmesini istemiyordu. Bu nedenle bir araya gelerek güçlenmek isteyen, Babıali'ye karşı olan ve yarı bağımsız hareket eden Arnavut beylerini ortadan kaldırmak istedi. Bu arada İşkodralı Mustafa Paşa ve adamlarına yardım eden Arnavutluk ileri gelenleri padişahın af istedi. Buna rağmen II. Mahmut, Rumeli komutanı Mustafa Reşit Paşa idaresinde isyancı 500 Arnavut beyini toplayarak öldürttü. Böylece İşkodra Paşalığına son verdi.²³ Fakat alınan bu tedbirler yeterli olmadı. Çünkü kendileri Rumeliye işinin ehli paşa ve valileri atayamadılar.

1832'de İstolça kalesine varan Hersenik sancağı mütesellimi, bölgenin ileri gelenleri ve Kilis sancağında devlete bağlı olanlarla görüştü. Babıali, her türlü tedbirleri aldı. Fakat Mostar kazasında gerekli tedbirleri alamadı.²⁴

Babıali askerinin gıda ihtiyacını karşılamak için Üsküp, Köprülü, Aştid gibi farklı yerlerden koyun topladı. Pirlepe savaşından sonra Manastır kazasından beş bin koyun ve kasaplardan ise on dokuz bin koyun aldı. Toplanan koyun sayısı otuz beş bin oldu. Ohri tarafından otuz bin koyun daha alarak askerinin et ihtiyacını bu bölgelerden karşıladı.²⁵ İşkodra'da ordunun gemi, zahire ve mühimmat ihtiyacı vardı. İhtiyacı karşılamak için Babıali'den 1832'de gemiler göndermesini istendi. Dıraç iskelesinden zahire, mühimmat ve cephaneye gönderildi. İhtiyaçlar artınca daha fazla arpa, buğday, top ve barut gönderildi.²⁶

Babıali bir yandan askerinin ihtiyaçlarını karşılarırken bir yandan da isyancılara uyarılarda bulundu. İşkodralı Mustafa Paşa'nın isyan etmesinden dolayı cezalandırılması istendi. İşkodra kalesinde tutulan İşkodralı Mustafa Paşa suçlu idi. Babıali söz konusu olan Paşa'yı ve ailesini

²⁰ BOA, HAT. 416/21515; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 189-190.

²¹ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 217, 211, 212; A. Eyicil, *İşkodra İsyanı...*, s. 2951-2969.

²² BOA, HAT. 434/ 22007-A; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 214.

²³ BOA, HAT. 417/21536; Ahmet Uzun. "Tepedenlenli Ali Paşa ve Mal Varlığı" *Bellekten*, Cilt: LXV, S. 244, s. 1053-1052.

²⁴ BOA, HAT. 417/21536.

²⁵ BOA, HAT. 405/21180- G.

²⁶ BOA, HAT. 405/21180-E.

ikamet etmek şartıyla İstanbul'a getirdi. Böylece Rumeli'de huzur ve asayiş sağlanmaya çalıştı. Akabinde suçlular İbrahim Tatar vasıtasıyla Elbasan mahkemesine bildirildi. Babıali, yardıma muhtaç olanların yanında yer aldı.²⁷ Babıali, isyan etmesi nedeniyle Bodgoratça kazasında bulunan mallara el koydu. 1831'de devlet hazinesine aktarılan malları, 1865'de İškodralının varislerine iade edildi.²⁸ Ayrıca Babıali, devlete sadık kalanlara yardım etti. Babıali'nin bu tutumundan Rumeli halkı memnun kaldı.²⁹ Daha sonra devlete sadık olan Rumeli vatandaşlarının mal ve can güvenliği sağlayamaz oldular.

Çeşitli yerlerde isyanlar devam etti ve bundan dolayı halk korkuya kapıldı. 1832'de Hacca giden Müslümanlar, dönüşte Şam'da, Mehmet Ali Paşa'nın adamları tarafından çevrildi. Hacılar arasında huzursuzluk oluştu. Bu gelişmeler üzerine Mir el Hac Paşa, duruma müdahale ederek haç yolunu açtı. Babıali yol boyunca tedbirler aldı, toplar ve tüfeklerle yolun güvenliğini sağladı. Babıali'nin aldığı bu tedbirler karşısında Mehmet Ali Paşa'nın adamları geri çekildi.³⁰

1832'de İškodralının malı olup olmadığı araştırıldı. Dıraç tarafında İškodralıya ait kerestenin bulunduğu tespit edildi. Bunun üzerine Dıraç Gümrük memuru Necip Bey, kereste işlerinin tanzimiyle görevlendirildi. Alınan karar üzerine Babıali, bu keresteleri İstanbul'a getirtti.³¹

Toskalık'ta 9 Eylül 1833'te çıkan ihtilal Elviye-i Selase Mutasarrıfı Emin Paşa tarafından Babıali'ye bildirildi.³² 1833'de İškodra isyanı bastırılmışsa da iç karışıklıklar devam etti. İškodra esnafı burayı idare eden yöneticilerden rahatsızdı. Halid Bey'in adamları zorbalık yapıyor ve Manastır'da bozgunculuk çıkarıyordu.³³ 1836'da Toskalık'ta isyan çıkaran eşkıya Taflaboz bozguna uğratıldı.³⁴ 1836'da Kegalık halkı isyan hareketlerinde bulundu. Mütesellim ve beyler de isyancıların yanında yer aldı. Mesela Anaba, Bakova, Epik mütesellimleri, Arslan, Seyfettin, Prizrenli Mahmut, Hakkı ve Hacı Paşalar, Tiran ve Elbasan mütesellimi Abdurrahman, Talip, Nuri ve Kavalalı İbrahim Beyler isyancıları destekledi. Buna rağmen Babıali kendisine sığınanlara karşı hoşgörü ile yaklaştı.³⁵

İsyan hareketlerinden dolayı Arnavutluk'ta huzur ve asayiş kalmadı. Bu kargaşa durumdan Sırp Beyi Miloş memnun oldu. Miloş, Babıali'ye bir mektup göndererek İškodralı Mustafa Paşa'nın cezalandırılmasını istedi. Onun amacı Arnavutluk idaresinin zayıf birine bırakılmasını sağlamaktı.³⁶

Nihayetinde Babıali hem vekillere hem de isyanı kışkırtanlara karşı mücadelesini arttırdı. Babıali görevini layıkıyla yapacak olan kişilerin vekil olmasını istiyordu. Pirlepe'de isyan çıkaran eşkıyalar etkisiz hale getirildi. İškodralı Mustafa Paşa'ya yardımcı olanlar araştırıldı. Devlet, isyana destek verenlere yardımını kesti. Yine devletin yardım elini uzattığı Sırp'ların da isyana yönelik desteğini fark edince, bunlara sağlanan yardımı da sona erdirdi.³⁷

İškodra isyanının sona ermesiyle İstanbul'da oturan yabancı devlet elçileri de gelişmelerden memnun olduklarını belirttiler. Babıali, isyanda dolaylı ya da dolaysız ilgisi

²⁷ BOA, *AE-SMHD-II.00073.05470.001*.

²⁸ Mustafa Lütfi Bilge, "Mustafa Paşa-Buşatlı (1797-1860)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 31, s. 345.

²⁹ BOA, *HAT. 406/21187-B*.

³⁰ BOA, *HAT. 369/20355*.

³¹ BOA, *HAT. 406/21187-J*.

³² BOA, *HAT. 00433/21993-B 00001*.

³³ BOA, *HAT. 421/21716-G*.

³⁴ BOA, *HAT. 434/22007-A*.

³⁵ BOA, *HAT. 420/21699*.

³⁶ A. Eyicil, "İškodra İsyanı...", s. 2953.

³⁷ BOA, *HAT. 412/21535*.

bulunanları diplomatik bir lisanla uyardı. İşkodralı Mustafa Paşa'nın etkisiz hale gelmesi sonucunda Buşatlı ailesinin İşkodra da mutasarrıflık dönemleri son buldu.³⁸

3. Bosna İsyanı

İşkodralı Mustafa Paşa'nın faaliyetleri sonucu çıkan isyan Bosna ve Sofya'ya kadar genişledi. Bu nedenle isyan hareketlerini kontrol altına almak zorlaştı.³⁹ Bosna'da isyanı alevlendiren Yeniçeri ocağının kaldırılması ve akabinde Asakir-i Mansure'nin kurulmasıydı. Onların amaçları yeni düzene başkaldırmaktı. Bosna'da ileri gelenler, halkı da etkileyip toplumda huzursuzluğa neden oldular. Babıali de asayışı sağlamak için önlemler aldı.⁴⁰ Babıali, Bosna'da çıkan ayaklanmaları bastırmak ve sorunu çözmek için ulemadan Pirlepelî Ahmet Efendi'yi ve mukataacı Arif Bey'i buraya gönderdi. Bosna'da çıkan isyan Rumeli ve İşkodra'ya yayıldı.⁴¹

İşkodra isyanının yayıldığı yerlerden biri Bosna idi. Burada eşkıyalık faaliyetlerinin görülmesi üzerine Mahmut Hamdi Paşa görevlendirildi. Bosna'nın yanı sıra İşkodra'da da huzursuzluk devam ediyordu. Buralarda huzurunu sağlamak için 1831'de asker gönderildi. Yanya'da Arnavut ulemasından Silahdar Pode başkaldırdı.⁴² Silahdar Pode, Toskalık Arnavutluklarını isyana teşvik ettiği gibi fesatlıklarda da bulundu.⁴³ Silahdar Pode, isyan ederek Yanya Kalesi'ne sığındı. İsyanı bastırmak için silah kullanıldı. Bosna ve Elbasan halkı Kegalık halkına göre daha fakir olup eşkıyanın zulmüne maruz kalmışlardı. Fakir olan Bosna ve Elbasan halkının ihtiyaçları karşılandı. Elbasan, eşkıyanın hâkimiyetinde idi. Buraya ulaşmak için Kegalık güzergâhından Toskalık'a gelmek gerekmekteydi.⁴⁴

1831 İşkodra isyanının yayılma sahasında olan Bosna'da, isyanı önleme hareketlerine geçildi ise de başıbozuk askerler nedeniyle başarılı olunamadı. Bunun üzerine Babıali'den nizamiye askeri istendi. Babıali, bölgeye nizamiye askerlerini gönderdi ve İşkodralı Mustafa Paşa'yı mağlup etti. İşkodralı bu bölgeden kaçarak Üsküp'e gitti. Bu esnada Sofya'da zor durumda kalan Kara Feyzi Oğlu da Sofya'dan firar edip Niş Kalesi'ne sığındı.⁴⁵

Bosna'da çıkan karışıklıkta paşalar, ihtiyaçlarının karşılanmadığını bahane ederek isyanı destekledi. Böylelikle Babıali'nin başarılı olması engellendi. Babıali İşkodralı Mustafa Paşa'nın yaptıklarını hainlik olarak değerlendirdi. Bu durumdan rahatsız olan Babıali, Kara Feyzi Oğlu ve ailesini uygun gördüğü yere ikamet ettirdi.⁴⁶

Babıali, Bosna'da Müslümanlara karşı yapılan zulümleri önleyip huzur ve sükûneti sağlamak istedi.⁴⁷ İşkodralı Mustafa Paşa da olup bitenleri öğrenmek için ajanlarını Bosna'ya göndererek isyancıları destekledi. Böylece İşkodralı, Sırpların İşkodra'nın altı nahiyelerini ele geçirmelerine fırsat verdi. Bu arada İşkodralı, isyan eden Hüseyin Kaptan ile ittifak yaptı. İttifakı önlemek için 1831'de Babıali derhal harekete geçti ve isyanı bastırdı.⁴⁸ Bugünkü PKK olayı gibi Devlet, bir yerde isyancıları etkisiz hale getiriyor diğer tarafta dışardan destek alan isyancılar terör hareketlerine devam ediyor.

³⁸ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2977; M. L. Bilge, "Mustafa Paşa-Buşatlı (1797-1860)...", s. 345.

³⁹ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2952.

⁴⁰ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2980.

⁴¹ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 170.

⁴² A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 205; A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2962-2963.

⁴³ BOA, *HAT*. 415-21492

⁴⁴ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 206-207; A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2962-2968.

⁴⁵ BOA, *HAT*. 417/ 21548; BOA, *HAT*. 417/ 21548; A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2974.

⁴⁶ BOA, *HAT*. 432/ 21962.

⁴⁷ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 12963.

⁴⁸ Fatma Sel Turhan, "The Rebellious Kapudan of Bosnia: Hüseyin Kapudan (1802-1834)", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, C. 44, S. 44, s. 463.

Bosna ve İşkodra'da çıkan isyan hareketlerine son vermek için 1832'de buraya asker gönderildi. Babıali İşkodralı Mustafa Paşa'yı ele geçirmek istediye de bölgede başka bir problemlerle karşılaştı. Alınan tedbirler neticesinde Bosna'da ele geçirilen isyancıların bir kısmı Manastır'a gönderildi.⁴⁹

Bosna valisi İbrahim Paşa, 1832'de bölgede yaşayan halkın İşkodralıya karşı olduğunu bildirdi.⁵⁰ Bosna mütesellimi olarak tayin edilen Eyüp Paşa ise İşkodralı Mustafa Paşa'ya karşı harekete geçti. Eyüp Paşa'ya karşı direnen İşkodralı Mustafa Paşa adamlarını alıp Yenipazar'a gitti.⁵¹ Asiler Yenipazar'da bir araya gelerek İpek şehri üzerine hareket etti.⁵² İsyancılar Yenipazar'da rahat durmayıp orada yaşayan insanlara kötü davrandı ve memurların bir kısmını da İskenderiye'ye götürdü. Yenipazar'da yapılanlara seyirci kalmayan Hüseyin Kaptan, 400 askerle burayı savundu ve yardımına da Bosna mütesellimi olan Eyüp Paşa yetişti.⁵³

4. Pirlepe Olayları

Pirlepe, Mora'da başlayan isyana karşı Osmanlı Devleti'nin yardım alan yerlerden biri idi.⁵⁴ Fakat İşkodralı Mustafa Paşa, başarılı olmak için bölgeye on bin eşkıya gönderdi. İşkodralı Mustafa Paşa'nın faaliyetlerine karşı Babıali harekete geçti.⁵⁵ 1831'de Pirlepe'de yapılan mücadelede Babıali, İşkodralı Mustafa Paşa'yı etkisiz hale getirdi.⁵⁶

İşkodralı Mustafa Paşa, askerleriyle birlikte Pirlepe'ye geldi. Bölgede keşif ve güvenlik önlemleri almamıştı. Sadrazam Mehmet Reşit Paşa, askeri kuvvetinin yeteri kadar çok olmamasına rağmen beklenmedik bir şekilde Pirlepe'yi bastı ve İşkodralı Mustafa Paşa'yı mağlup etti. Paniğe kapılan askerler kaçtı. Mustafa Paşa, Toplayabildiği askerlerle İşkodra'ya kaçtı.⁵⁷ Bölgede Toska eşkıyasına karşı Asakir-i Mansure savaştı. Bu savaş sonunda Toska eşkıyası yenildi.⁵⁸ İşkodralı Mustafa Paşa ve adamları da dağılmak zorunda kaldı. Babıali, suçluları cezalandırırken asılsız haberlere karşı halkı uyardı. Sofya ve Niş aileleri dağılınca buraya asker ve memur bırakıldı.⁵⁹ İşkodralı Mustafa Paşa yenilince Üsküp'e ve oradan da Karadağ'a kaçtı.⁶⁰

5. Sofya Olayları

Sofya, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda önemli sancaklarından biri olarak yer almaktadır. Sofya ismini 14. yüzyılın sonlarında şehir merkezinde bulunan Aya Sofia kilisesinden aldı. Babıali, Avrupa üzerine sefere çıkacağı zaman çoğunlukla Sofya'yı bir üs olarak kullanırdı. Sofya civarındaki yerler stratejik öneme haizdi.⁶¹

Sofya'da 1831'de halk zor durumda kaldığından Babıali harekete geçti. Buraya pişto marka 300 adet silah gönderdi. Pazarcık'a asayışı sağlaması için Salih Ağa gönderildi. Çemren

⁴⁹ BOA, HAT. 441/22179.

⁵⁰ BOA, HAT. 440/22148.

⁵¹ BOA, HAT. 439/22138-D.

⁵² A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2952.

⁵³ BOA, HAT. 439/22138-D.

⁵⁴ BOA, C-AS- 00023.01039.011.001.

⁵⁵ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2972-2973.

⁵⁶ BOA, HAT. 418/21639.

⁵⁷ Abdurrahman Nafiz ve Kiramettin, *1912-1913 Balkan Savaşı'nda İşkodra Savunması*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, C.I-II, Ankara 2007, s. 5.

⁵⁸ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2972-2973.

⁵⁹ BOA, HAT. 418/ 21639; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 225.

⁶⁰ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2972-2973.

⁶¹ Selim Hilmi Özkan, "Balkanlarda Bir Osmanlı Şehri", *Avrasya Etüdüleri Balkanlar Özel Sayısı*, C. 50, Ankara 2016, s. 281-295; BOA, HAT. 01130.45051.A00001.

mutasarrıfı Hüseyin Paşa gerekli tedbirleri aldı. Bu tedbirlere rağmen Kara Feyzi Oğlu Sofya’da, halkı soyuyordu. Onu önlemek için buraya İzzet Paşa gönderildi.⁶²

1831 yıllarında Sofya’da meydana gelen olaylar, halkın zor durumda kalmasına neden oldu. Sofya’yı 40 gün kuşatan asiler bölge halkına kötü davrandı. İşkodralı Mustafa Paşa’nın yakalanması için harekete geçildi. Fakat Alacahisar sancağı mutasarrıfı İşkodralı Mustafa Paşa’ya yardım edince isyanı bastırmak zorlaştı. Bu yardımlara rağmen Babıali, baskın sırasında İşkodralı Mustafa Paşa’ya bağlı isyan eden eşkıyanın yarısını yok etti.⁶³

İşkodralı Mustafa Paşa’ya karşı yürütülen faaliyetler devam etti. Sofya’da çıkan karışıklığı önlemek için asker gönderildi.⁶⁴ İşkodralı Mustafa Paşa’nın isyanı yanında Depreli Hasan Paşa ve silahtar Poda isyancılara yardım etti. Bu arada Rusçuk muhafızı Mehmet Paşa, Sofya’ya hareket etti. Sofya’daki isyanı bastırmak için Hüseyin Paşa ve İzzet Paşa harekete geçti. Böylelikle Sofya her taraftan kuşatılarak isyan bastırıldı.⁶⁵

Babıali Sofya’nın yanı sıra Niş’te de halkın kötü bir durumda olduğunu anladı. Niş’e yardım ulaştırmak için İzzet Paşa’nın yanı sıra Alacahisar mutasarrıfı İsmail Paşa’ya talimat verildi.⁶⁶ Serasker Mustafa Reşit Paşa, Niş kadısı ve Niş muhafızı olan Abdullah Ağa’ya durumu bildirdi ve isyancıları zorla Sofya’ya girdiğini haber verdi. İsyani eden kişilerin Müslümanlara karşı silah kullandıklarından Türklerin Niş Kalesi’ni alması gerekiyordu. Asilerin bu uzaklaştırılma konusu Sofya mütesellimi olan Ali Bey’e yazılı emir olarak verildi. Sofya mütesellimi asilerin faaliyetlerine karşı gerekli önlemleri aldı.⁶⁷

6. Boşnakların Ayaklanması

Boşnakların ana yurdu Bosna ve Hersek olup yoğun olarak Yenipazar ve Taşlıca sancaklarında yaşıyorlardı.⁶⁸ 1831’de Boşnak ileri gelenleri ile Babıali arasında gerginlik çıktı. Bu gerginliğe neden reform hareketleriydi. Boşnak liderleri reformlara karşı idi. Babıali’nin kendileri üzerinde kontrollerinin arttırmasından ve yetkilerinin azaltılmasından korkuyorlardı. Yine Boşnak liderleri, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında eşitlik sağlayan reformları istemiyordu. Çünkü Müslüman Boşnakların Hristiyan Sırp ve Hırvatlarla karşı üstünlüğü sona erecekti. Boşnaklar, kendi kimliklerini korumak için Sırp ve Hırvat milliyetçiliğine karşı mücadele verdi.⁶⁹

Bosna ve Hersek eyaletinde reformları uygulamak isteyen Babıali ve Boşnaklar arasında ilişkiler bozuldu. Böylece 1813, 1820 ve 1826’da Boşnak isyanları baş gösterdi. Özellikle 1826 yılında gerçekleşen isyanın reform hareketine karşı bir ayaklanma idi. 1826 isyanının nedeni Yeniçeri Ordusunun II. Mahmut tarafından kaldırılmasıydı. Bu isyanda Bosna Eyaleti’ndeki Boşnak Yeniçeri komutanları etkili oldu. 1826 Boşnak isyanına, Boşnak ileri gelenleri (çiftlik beyleri, kapudanlar, ayanlar, lonca liderleri, ulema...) destek verdi. Çıkan isyan Babıali tarafından zorlukla bastırıldı. 1813, 1820 ve 1826 yıllarında görülen Boşnak isyanları 1831’de de baş gösterdi. 1831 isyan, en büyük Boşnak isyanıydı. Bu isyanı alevlendiren neden Babıali’nin Sırbistan’a Özerk Prenslik statüsü vermesiydi. Yani Bosna eyaletine ait olan altı

⁶² BOA, HAT. 418/21635; A. Eyicil, “İşkodra İsyanı...”, s. 2974; BOA, HAT. 418/21635.

⁶³ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 227; A. Eyicil, “İşkodra İsyanı...”, s. 2975.

⁶⁴ BOA, HAT. 407/21245 A.

⁶⁵ BOA, HAT.417/21581.

⁶⁶ BOA, HAT. 418/21639.

⁶⁷ BOA, HAT. 418/21650-A; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 228-229.

⁶⁸ Caner Sancaktar, “Osmanlı Hâkimiyeti Altında Boşnak Ulusunun Doğuşu”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 23, S.10, s. 26; *İşkodra Savunması ve Hasan Rıza Paşa*, Haz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 1987, s. 41; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s.232-233.

⁶⁹ C. Sancaktar, “Osmanlı Hâkimiyeti Altında...”, s. 28-38.

nahiyenin Sırbistan Prenslığı' ne bırakılmasıydı. Bu durum Boşnaklıları olumsuz etkiledi. Hatta bu durum Babıali ile aralarının daha da bozulmasına yol açtı.⁷⁰

Boşnakların faaliyetleri nedeniyle Kegalık'ta asayiş ve düzeni sağlamak zorlaştığı gibi İşkodra isyanını engellemek te güçleşti. İsyan eden Boşnaklar, Kegalık'ın içine girip isyancılarla birleşti. Kegalık ve Boşnak isyancıları Babıali'ye karşı birlikte hareket etti.⁷¹

Boşnakların, Babıali'den talepleri şunlardı: Bosna Eyaleti'ne özerklik verilmesini, Bosna Valisi, Boşnak Bey ve Kapudanlar arasında seçilmesini, Bosna'da askeri reformların durdurulmasını, Bosna'ya ait toprakların Özerk Sırbistan Prenslığıne verilmemesini istedi. Bu istekler II. Mahmut tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine Boşnak ordusu oluşturuldu ve başına da Kapudan Hüseyin getirildi.⁷² 1831'de Boşnakların bir kısmı İşkodralı Mustafa Paşa'nın adamlarını ve isyancıları destekleyen Hüseyin Kapudan'ın yanına geldi.⁷³

Kapudan Hüseyin, ordusu ile birlikte Travnik'e girdi ve Bosna valisini tutsak alıp Babıali'ye karşı başarı kazandı. Bosna Ejderi lakabını alan Kapudan Hüseyin halk arasında itibar gördü. Babıali ve Boşnak lideri arasında gerçekleşen toplantı da Kapudan Hüseyin yine isteklerde bulunsa da II. Mahmut, 60 bin kişilik ordusu 1832'de Bosna'ya gönderdi. Kapudan Hüseyin ve Babıali arasında mücadele devam etti. Ancak Kapudan Hüseyin isyancılıkta başarılı olamadı.⁷⁴ 1832 yılında Bosna valisi Ali Namık Paşa burada asayiş ve huzuru sağladı. Bu arada Piriştine'de bulunan Boşnak eşkıyaları iyi niyetlerinden dolayı memleketlerine gönderildi.⁷⁵

1834'te Boşnaklar ve Sırlar arasında çıkan olaylardan Boşnakların sorumlu olmadığı tespit edildi. Kapıcılar kethüdası saldırıların Sırlılar tarafından yapıldığını bildirdi. Elde edilen bilgiler Miloş tarafına gönderildi.⁷⁶

7. Saraybosna İsyanı

Saraybosna, Bosna- Hersek Cumhuriyeti'nin başşehridir. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Saraybosna'da halk ve idareciler arasında silahlı çatışmalar yaşandı. 1814'te huzur ve asayiş sağlamak için çalışıldı ise de başarılı olunamadı. Celalettin Paşa 1820'de Saraybosna'da huzur ve asayiş sağladı.⁷⁷

Bosnalılar sert bir yapıda olduklarından dolayı Babıali'nin her emrine uymazdı. 1823'te Travnik şehrinde çıkan isyan Vali Seyyid Celaleddin Paşa tarafından etkisiz hale getirildi.⁷⁸ 1826'da yeniçeri ocağının kaldırılması ile çıkan isyan, Bosna Müftüsü Şerifzâde Mustafa Nuri Efendi'nin çabasıyla bastırıldı.⁷⁹ Yeniçeriler askeri ıslahatlara karşı idi. Yeniçerileri bu şımarık hareketlerinden dolayı halk da sevmiyordu.⁸⁰ Yeniliklere karşı olan kesimlerin hareketleri zaman içerisinde farklı bir boyut kazandı. 1831'de bazı yenilikleri uygulamaya koyan Hüseyin Kapudan'a karşı çıkan Gradaşçeviç'in liderleri ayaklandı. İsyancılar başarılı olmalarına rağmen anlaşamadıklarından dağıldılar.⁸¹

İsyancılar 1832'de, Mahmut Hamdi Paşa ve İstolçeli Ali Paşa birlikleri tarafından püskürtüldü. Hüseyin Kapudan ise Saray'dan kaçarak ve Gradacac'a gitti. Hüseyin Kapudan,

⁷⁰ C. Sancaktar, "Osmanlı Hâkimiyeti Altında...", s. 32.

⁷¹ A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2978.

⁷² C. Sancaktar, "Osmanlı Hâkimiyeti Altında...", s. 33.

⁷³ BOA, HAT. 417/21592.

⁷⁴ C. Sancaktar, "Osmanlı Hâkimiyeti Altında...", s. 33.

⁷⁵ BOA, HAT. 433/21975.

⁷⁶ BOA, HAT. 00428.21878.M.00001.

⁷⁷ Muhammed Aruçi, "Saraybosna", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 36, s. 128-130

⁷⁸ Murat Akgündüz, "Osmanlı İdaresi Döneminde Bosna-Hersek", D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 18. İzmir 2003, s. 114.

⁷⁹ M. Akgündüz, "Osmanlı İdaresi Döneminde...", s. 114.

⁸⁰ Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, C. 11-12, 1891, s. 143.

⁸¹ M. Aruçi, "Saraybosna...", s.130

gelişmeleri aleyhine görünce buradan Avusturya'ya sığındı. Babıali, Avusturya ile iletişime geçerek Hüseyin Kapudan'ın iade edilmesini istedi. Ancak Avusturya, Hüseyin Kapudan'ın Osmanlı Devleti'nin göndermiş olduğu yazıdan önce kendilerine sığındığını bildirdi. İsyancılar ve Hüseyin Kapudan'ın ailesi, Mahmut Hamdi Paşa'nın kendilerini affedeceklerini düşünerek Bosna'ya döndüler. Ancak Mahmut Hamdi Paşa onlara ceza verme yoluna gitti.⁸² Bu arada II. Mahmut, Hüseyin Kapudan ve yanında yer alan üç komutanla aralarında ilişkilerin farklı bir boyut alacağını düşünerek onları affetti. Böylece aftan yararlanan Hüseyin Kapudan ve yanında yer alan üç komutan da İstanbul'a döndü.⁸³

8. 1835 İşkodra İsyanının Bastırılması

1834'te Çerkez Hafız Paşa, İşkodra mutasarrıflığına atanınca kısa zaman içerisinde bölgede huzursuzluk çıktı. Hafız Paşa, gerekli önlemleri almak için çalışsa da ve hatta Arnavutluk'tan yardım istese de isyanı bastırmada başarılı olamadı. Daha sonra nizami askerlerden destek alan Hafız Paşa isyanı bastırdı. Hafız Paşa isyanda başarı göstermesine rağmen halk ona itibar etmedi. Bu nedenle Hafız Paşa'nın yerine Mirimiran Osman Paşa atandı.⁸⁴ Babıali, asayiş ve huzurun devamlılığı için atama konusunda dikkatli oldu. 16 Nisan 1835'de padişahın uygun görmesi üzerine Rumeli valisi ve Selanik mutasarrıfının değişmesi gündeme getirildi.⁸⁵

İşkodra'da 1835'te çıkan isyanda eşkıyalar çarşığı yağmaladı ve halk çaresiz kaldı. Bu durumun farkına varan Babıali de gerekli hazırlıkları yaptı. Gece vakti İşkodra'ya asker sevkıyatı yaptı. İşkodra'daki eşkıyalar ve isyanı bastırmaya çalışan Babıali yetkilileri arasında gerginlik arttı. Babıali, askeri teçizatı top ve tüfek gibi araçları sağladı. Bu olay esnasında Tiran mütesellimi Abdurrahman Bey'in de yeterli miktarda askeri ile yardıma geldi. Babıali bu tedbirleri karşısında eşkıya zor durumda kaldı. Ancak olayların seyri değişti ve eşkıyalık giderek arttı.⁸⁶

İşkodra'da çıkan isyanda eşkıyaların çarşıda yaptıklarını öğrenmek için Tatarların ifadesine başvuruldu.⁸⁷ 1835'te Arnavutlar, eşkıyalarla ittifak etti. Eşkıya toparlandıktan sonra İşkodra ve Yanya'ya saldırdı. Bunlar gittikleri yerde halka din için savaştıklarını söyleyerek halkı kışkırttılar. Babıali de bu hadiselerden dolayı toplumda huzuru sağlamak için harekete geçti.⁸⁸

31 Mayıs 1835'te İşkodra ve Berat'ta eşkıya faaliyetleri arttı. Babıali de, sakin bir ortamı oluşturmak için gerekli olan hazırlıkları yaptı. Bu nedenle yakın civarlardan asker tedarik etti.⁸⁹ Babıali 1835 İşkodra isyanına son vermek istedi ise de, 1836'da Niş'te bulunan Hakkı Paşa ve Abdurrahman Paşa'nın emrinde bulunan askerler eşkıyaya yardım etti. Pirizrenli Mahmut Paşa cephanesteğinin yanı sıra eşkıyaya para yardımında bulundu. Niş muhafızı Sinan Bey isyancılar lehine toplar ile hareket etti. Babıali bu olaylar karşısında önlemler aldı.⁹⁰

Rumeli valisi kethüdası askerleri ile İşkodra'ya girdiğinde burada top ve tüfeklerle şenlikler yapılmaktaydı. İşkodra ulema ve ileri gelenleri, kethüdanın 1836'da eşkıyayı dağıtmak için harekete geçtiğini gördü.⁹¹ Haydar Paşa ile Ülgün'de olan iki tabur asker İşkodra'ya gönderildi. Bu taburlar Niş kalesi karşısında bulunan manastıra girdi. Burada

⁸² F. S. Turhan, "The Rebellious Kapudan of Bosnia...", s. 467-168.

⁸³ C. Sancaktar, "Osmanlı Hâkimiyeti Altında...", s. 33.

⁸⁴ A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s. 249; A. Eyicil, "İşkodra İsyanı...", s. 2987-2988.

⁸⁵ BOA, *HAT*. 408/21247.

⁸⁶ BOA, *HAT*. 00414/21465.A.00002.

⁸⁷ BOA, *HAT*. 00415/1506.C.00002.

⁸⁸ BOA, *HAT*. 1309/5101.

⁸⁹ BOA, *HAT*. 00415/21506.00002.

⁹⁰ BOA, *HAT*. 408/21247; A. Eyicil, *Siyasi Tarih 1789-1939...*, s.250.

⁹¹ BOA, *HAT*. 00422/217.B.00001.

İşkodra eşkıyası ile çatıştı. Askerler için gerekli olan zahire ve mühimmat Dıraç'tan Ülgün'e gönderildi. Ülgün'de bulunan birlikler İşkodra'ya gitti. Asayiş ve güvenliği tesis sağlamak için Molla Bey'e özel memurlar gönderildi.⁹² Böylece Rumeli'de asayiş ve huzur sağlandı.

II. Mahmut Dönemi'nde Rumeli'de meydana gelen isyanlar bastırılarak bölgede huzur ve asayiş sağlanmasına rağmen, daha sonraki tarihlerde farklı ayaklanmalar meydana gelmeye devam etti. Bu ayaklanmalar sonucunda Balkanlarda Rusya, Avusturya, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi devletlerin de etkileriyle Osmanlı Devleti'ne karşı ittifaklar oluşturulmaya başlandı. Böylelikle XIX. yüzyılın başlarında Balkan Savaşları meydana geldi.⁹³

SONUÇ

XIII yılın başlarında Osmanlı Devleti'nde önlenmesi mümkün olmayan olaylar meydana geldi. Sırasıyla 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine Asakir-i Mansure kuruldu. Aynı yıl Yunanistan bağımsızlığını kazanmak için isyana etti. 1827'de İngiltere, Rusya ve Fransa'nın müttefik donanması, Navarin'de Osmanlı Donanmasını yaktı. Babıali'nin durumunu Rusya, kendi lehine değerlendirerek 1828'de Osmanlı'ya savaş açtı. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteği ile 1830'da Yunanistan devleti kuruldu. Donanmasız kalan ve zayıf orduya sahip olan Babıali dış tehlikelerle uğraşırken İşkodra ve Mısır isyanı ile karşı karşıya kaldı. Rus askeri 1829'da Edirne'ye girince aynı tarihte İşkodra'da da isyan başladı. Öyle ki, İşkodralı Mustafa Paşa, kumandasında bulunan kırk bin kişilik ordusuyla Edirne'yi işgal eden on iki bin kişilik Rus askerine karşı savaşmadı. Hâlbuki Rus askerlerinin güç ve kuvveti, İşkodralı kumandasında bulunan Osmanlı askerinden daha zayıf ve daha azdı. Paşa, verilen emirlere uymadığı gibi bir de isyan etti. Çünkü Paşa'yı Avusturya Başbakanı Metternich yönlendiriyordu. İşkodralı yeni düzene karşı çıkarak Kegalık (Ohri, Elbasan, Dukakin, Pirizren ve Üsküp) Paşalarını da isyana teşvik etti. İşkodra ve Kegalık'te çıkan isyan Rumeli'nin tamamına yayıldı. Eğer İşkodralı Mustafa Paşa, isyan etmeseydi ve Rus askerini arkadan vursaydı Edirne anlaşması imzalanmaz ve Babıali Ruslar karşısında mağlup duruma düşmezdi. Hatta Rus askerleri geri çekilmek zorunda kalırdı.

Bosna, İskenderiye ve Sofya da çıkan ayaklanma 1830'da başladı. İşkodra problemini çözmek için müdahale edildi ve 20 Nisan 1831'de Pirlepe bozgunu ile isyan dağıtıldı. Kara Feyzi Oğlu gibi asiler susturuldu. İşkodra isyanı 9 Ekim 1831'de bastırılmasına rağmen burada 1835'e kadar asayiş ve huzur sağlanamadı.

İşkodralı Mustafa Paşa'nın başlattığı isyan, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından desteklendi. Kegalık, Toskalık ve Bosna gibi yerlerde bölge halkından yardım alınmasına rağmen Pirıştine, Pirlepe, Saraybosna ve Sofya'da asiler ilerledi. Arnavutlar, Boşnaklar, Sırp, Karadağlılar ve gayrimüslimler isyancıların yanında yer aldılar.

İşkodralı Mustafa Paşa ve adamları ele geçirildikten sonra, Avusturya Başbakanı Metternich'in isteği üzerine af edildi. Çünkü Rumeli İsyanının iç ve dış bağlantıları vardı. Adriyatik denizinde sınırı olan bütün devletler asilere yardım etti. Prusya ve Avusturya İşkodra'da güçlü bir valinin bulunmasını istemedi. Bunlar Osmanlı birliklerini karşı karşıya getirerek Sırp, Boşnak ve Karadağlıları Babıali aleyhine kışkırttı. Mehmet Ali Paşa'yı destekleyen Fransa, Arnavutluk'ta İşkodralı Mustafa Paşa'ya yardım etti. Fransa Adriyatik ve Akdeniz'de söz sahibi olmak için iç Osmanlı'nın içişlerine müdahale ederek paşaları Babıali üzerine gönderdi. Şark politikası adı altında bu isyanı İngiltere, Rusya, Prusya, Avusturya, Yunanistan ve İtalya destekledi. Dış güçlerden destek alan asiler Rumeli'yi ateş çemberi içine

⁹² BOA, HAT. 434/22007.A.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bk. Yaşar Arslanyürek, "Balkan Savaşları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", *Asos Journal*, 2019, S. 89, ss. 99-113.

aldı. Bundan sonra Rumeli’de asayiş ve huzur sağlanamadı. Doğal olarak bu isyanlarda Rumeli’de bulunan Osmanlı vatandaşlarının da ciddi kusurları vardı.

Sonuç olarak batılı devletler İşkodra, Sofya ve Mısır üçgeni içinde yer alan bölgelerden Türkleri uzaklaştırmak istiyorlardı. Babıali’nin, Adriyatik, Balkanlar, Ortadoğu ve Mısır’da egemen olması Avrupalı devletlerin siyasi çıkarlarına uygun düşmüyordu. Bundan dolayı Rumeli isyanlarını bastırmak uzun sürdü. Rumeli’deki Osmanlı vatandaşları, Avrupalı devletlerin ulusalcılık ve özgürlük vaatlerine kanarak sadık oldukları devlete isyan ettiler. Rumeli’yi idare eden paşalar ve beyler de Avrupalı devletlerin aracılığı ile atandıklarından hizmetlerini onlara yaptılar. Babıali’ye karşı sorumluluklarını yerine getirmediler. Hatta Babıali, isyancıları Avusturya gibi devletlerin baskısıyla af etmek zorunda kaldı. Daha da ileri giderek bu asilere yeni ve çok önemli grevler verdi. Netice olarak İşkodralı Mustafa Paşa’nın çıkarmış olduğu isyan, Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki otoritesi zayıflattı. Daha sonraki dönemde Rumeli’nin kısa bir zamanda Osmanlı’nın elinden çıkmasının alt yapısı hazırlanmış oldu.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri

- BOA, *HAT*. 369/20355.
- BOA, *HAT*. 419/ 21687.
- BOA, *HAT*. 417/21592.
- BOA, *HAT*. 417/21589.
- BOA, *HAT*. 417/21603.
- BOA, *HAT*. 405/21177.
- BOA, *HAT*. 419/21684.
- BOA, *HAT*. 419/21685.
- BOA, *HAT*. 416/21515
- BOA, *HAT*, 417/21536.
- BOA, *HAT*. 420/21699.
- BOA, *HAT*. 412/21535.
- BOA, *HAT*. 415/21492
- BOA, *HAT*. 417/21548.
- BOA, *HAT*. 432/21962.
- BOA, *HAT*. 441/22179.
- BOA, *HAT*. 440/22148.
- BOA, *HAT*. 418/21639.
- BOA, *HAT*. 418/21639
- BOA, *HAT*. 418/21635.
- BOA, *HAT*. 417/21581.
- BOA, *HAT*. 417/21592.
- BOA, *HAT*. 433/21975.
- BOA, *HAT*. 408/21247
- BOA, *HAT*. 1309/5101.
- BOA, *HAT*. 418/21648-A.
- BOA, *HAT*. 434/22007-A.
- BOA, *HAT*. 405/21180- G.
- BOA, *HAT*. 405/21180-E.
- BOA, *HAT*. 406/21187-B.

BOA, *HAT*. 421/21716-G.
BOA, *HAT*. 434/22007-A.
BOA, *HAT*. 439/22138-D.
BOA, *HAT*. 407/21245-A.
BOA, *HAT*. 418/21650-A.
BOA, *HAT*. 434/22007-A.
BOA, *HAT*. 406/21187-J.
BOA, *HAT*. 433/21978, H. 1246.
BOA, *HAT*. 00415/21506- 00002.
BOA, *HAT*. 00433/21993- B.00001.
BOA, *HAT*. 01130/45051- A.00001.
BOA, *HAT*. 00428/21878- M.00001.
BOA, *HAT*. 00414/21465- A.00002.
BOA, *HAT*. 00415/1506- C.00002.
BOA, *HAT*. 00422/217- B.00001.
BOA, *C-AS*. 00023.01039.011.001.
BOA, *AE-SMHD-II*.00073.05470.001.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akgündüz, Murat, “Osmanlı İdaresi Döneminde Bosna-Hersek”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 18, İzmir 2003, ss. 111-130.

Arslanyürek, Yaşar, “Balkan Savaşları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Asos Journal*, 2019, S. 89, ss. 99-113.

Aruçi, Muhammed, “Saraybosna”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul, ss. 128-132.

Ayhan, Aydın, *Rumeli ve Akdeniz Adalarında Türk Varlığı*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2013.

Bilge, Mustafa Lütfi, “Mustafa Paşa-Buşatlı (1797-1860)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul, ss. 344-345.

Eyicil, Ahmet, “İşkodra İsyanı”, *Yeni Türkiye* 68, *Rumeli Balkanlar Özel Sayısı-III*, Mart Haziran 2015,

Eyicil, Ahmet, *Siyasi Tarih 1789-1939*, Altınordu Yayınları, Ankara 2020.

Fatma Sel Turhan, “The Rebellious Kapudan of Bosnia: Hüseyin Kapudan (1802-1834)”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, C. 44, S.44, ss. 457-474.

Gençoğlu, Mustafa, “İşkodra Vilayetinin İdari Taksimatı ve Yapısı (1867/ 1868-1908)”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 3, ss. 259-290.

İşkodra Savunması ve Hasan Rıza Paşa, Haz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 1987.

Kiel, Machiel , “İşkodra”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul, ss. 433-434.

Nafiz, Abdurrahman ve Kiramettin, *1912-1913 Balkan Savaşı'nda İşkodra Savunması*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, C.I-II, Ankara 2007.

Özkan, Selim Hilmi, "Balkanlarda Bir Osmanlı Şehri (1385-1878)", *Avrasya Etüdlere Balkanlar Özel Sayısı*, C. 50, S. 2, ss. 279-314.

Paşa, Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C. 11-12, Dersaadet Matbaa-i Osmaniye, 1891.

Sancaktar, Caner, "Osmanlı Hâkimiyeti Altında Boşnak Ulusunun Doğuşu", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10, S. 2, ss. 23-44.

Uzun, Ahmet, "Tepedelenli Ali Paşa ve Mal Varlığı" *Belleten*, Cilt: LXV, S. 244, ss. 1035-1078.